

УДК 338.432 : 634.8

DOI: https://doi.org/10.31521/modecon.V44(2024)-29

Табацкова Г. В., кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки підприємств, Миколаївський національний аграрний університет, м. Миколаїв, Україна

ORCID: 0000-0002-7306-4270

e-mail: tabatskova.anna@gmail.com

Поточилова І. С. асистент кафедри економіки підприємств, Миколаївський національний аграрний університет, м. Миколаїв, Україна

ORCID: 0000-0001-7785-4053

e-mail: potochilova@gmail.com

Ткачук А. В. здобувач третього рівня освіти спеціальності 051 «Економіка», Миколаївський національний аграрний університет, м. Миколаїв, Україна

ORCID: 0000-0003-3797-4303

e-mail: nastena1997_tkachuk@ukr.net

Підвищення економічної ефективності виноградарства в умовах ринкового господарства

Анотація. У статті досліджені сучасні проблеми та шляхи підвищення економічної ефективності виробництва винограду в ринкових умовах. Визначено, що вітчизняне виноградарство переживає досить важкий період: площі насаджень скорочуються, валові збори зменшуються, знижується економічна ефективність, погіршується виробничий потенціал сільськогосподарських підприємств. Крім того, фінансове становище багатьох виноградарських господарств є незадовільним.

Проведений аналіз свідчить, що на розвиток виноградно-виноробної галузі впливають кліматичні зміни, які призводять до розширення географії виноградарства в Україні. Раніше виноградники зосереджувалися в Одеській, Херсонській, Миколаївській, Запорізькій та Закарпатській областях, то зараз вони можуть масштабуватися на інші території. Вивчення досвіду виноградарів зарубіжних країн демонструє поширення технологічних операцій у циклі виробництва. Спосіб збирання має значення для якості продукції. Зокрема, використання збору урожаю механічним шляхом. Виявлено, що на продуктивність у виноградарстві впливає рівень обізнаності про нові технології серед керівників підприємств і фермерів; заохочення до праці молоді, проведення тренінгів із вирощування винограду, стажування.

Ключові слова: ефективність, виноград, продуктивність, виробництво, вино.

Tabatskova Hanna, Candidate of Economics, Associate Professor of the Department of business economics, Mykolaiv National Agrarian University, Mykolaiv, Ukraine

Potochylova Iryna, Assistant of the Department of business economics, Mykolaiv National Agrarian University, Mykolaiv, Ukraine

Tkachuk Anastasiia, PhD student economics, Mykolayiv National Agrarian University, Mykolaiv, Ukraine

Increasing the Economic Efficiency of Vine-Growing in the Conditions of a Market Economy

Abstract. Introduction. Grapes and their processing products include a high concentration of sugars, organic acids, minerals, pectin, and vitamins. The production and sale of grapes and wine products is one of the major sources of tax revenues for the budget because there is a growing global demand for grapes and grape wines. Viticulture is a capital-intensive industry, the establishment of vineyards and the costs of their cultivation in the non-productive period require significant investments, while the majority of farms do not have them, and long-term lending is not sufficiently developed. The relevance and necessity of solving these problems determined the choice of the research topic.

Purpose. The purpose of the article is to study the state of grape production in Ukraine and to substantiate foreign experience in increasing the economic efficiency of viticulture in the conditions of a market economy.

Results. Ukraine is considered a relatively new producer by global giants in the grape and wine sector, including France, Italy, and Spain. But historically speaking, wine has been produced in our country, especially in the southern part of Ukraine, for many centuries rather than only a few decades. This is supported by historical data and facts. Since ancient times, Ukrainian regions have had favorable climate conditions for the production of grape products.

An examination of research on the optimization of grape production across national boundaries demonstrates that the selection of a particular technology is the primary factor influencing the industry's competitiveness and the profitability of producing culture. The way the products are assembled affects their quality.

¹Стаття надійшла до редакції: 03.03.2024

Received: 03 March 2024

Conclusions. *With declining productivity and gross product production, the domestic grape sector faces challenges in the modern era. Factors impacting the industry were the takeover of Crimea, the loss of foreign sales markets, the COVID-19 epidemic, and the war with Russia, which resulted in a decline in consumer spending power.*

Climate change also plays a role in the growth of the grape industry, which in turn expands the geographic area of viticulture in Ukraine. Vineyards can now spread to various areas, whereas in the past they were confined to the Zaporizhzhya, Mykolaiv, Kherson, and Odesa regions.

An analysis of international winegrowers' experiences shows how technology operations have expanded throughout the production cycle. Specifically, the application of automated harvesting.

Furthermore, it is suggested that improving the educational process for both farmers and business managers is a crucial component of viticulture productivity growth.

Keywords: *efficiency, grapes, productivity, production, wine.*

JEL Classification: *Q1, D24.*

Постановка проблеми. Виноград та продукти його переробки є цінними продуктами харчування, які містять багато цукрів, органічних кислот, мінеральних і пектинових речовин, різних вітамінів. Попит на виноград та виноградні вина у світі зростає, тому виробництво та реалізація винограду та винопродукції є одним з важливих джерел податкових надходжень до бюджету. В сучасних Франції, Німеччини, Італії та Іспанії ця галузь забезпечує до 17-20% бюджетних надходжень [12].

З іншого боку, вітчизняне виноградарство переживає досить тяжкий період: площі насаджень скорочуються, валові збори зменшуються, знижується економічна ефективність, погіршується виробничий потенціал сільськогосподарських підприємств. Тому фінансове становище багатьох виноградарських господарств є незадовільним.

Виноградарство є капіталомісткою галуззю, закладка виноградників та витрати на їх обробіток у непродуктивний період вимагають значних інвестицій, в той час як переважна частина господарств їх не має, а довгострокове кредитування розвинене недостатньо. Актуальність та необхідність вирішення цих проблем визначила вибір теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Наукові розвідки теоретичних та практичних аспектів економічної ефективності виробництва винограду здійснювали такі науковці, як: Дмитрук М. І., Жуйков Г. Є., Імшеницька І. Г., Ільчук М. М., Кареба М. І., Лацина С. А., Мамонтенко Н. С., Ушкаренко В. О. та ін.

Зокрема, Лацина С. А. та Мамонтенко Н. С. [7] досліджували заходи підвищення конкурентоспроможності виноградарсько-виноробного виробництва, а саме фактори, які сприяють успішному розвитку підприємств даного підкомплексу, як то співвідношення якості й обсягів виробництва винопродукції соціальним потребам населення України, сучасним і перспективним вимогам регіонального, національного та зовнішніх ринків тощо.

Дмитрук М. І. [1] зосереджує увагу на основних тенденціях виробництва винограду, таких як: розвиток площ під виноградниками, урожайності та валового збору винограду у сільськогосподарських підприємствах, що дозволяє автору запропонувати напрями ефективного розвитку галузі в Україні.

Ільчук М. М. та Дмитрук М. І. [3], узагальнюючи теоретико-методичні положення щодо забезпечення стабільного формування пропозиції на ринку винограду сільськогосподарськими підприємствами та ефективної їх діяльності, обґрунтовують обсяги потрібних інвестицій для ефективного розвитку виробництва винограду. Автори доводять, що розвиток галузі матиме синергійний ефект, так як для забезпечення виробництва винограду потребує додаткового залучення працівників, що, в свою чергу, підвищить доходи селян, знизить рівень безробіття та забезпечить додаткові податкові відрахування з доходів підприємств і працівників.

Жуйков Г. Є. та Імшеницька І. Г. [2] вважають, що нарощування потенціалу виноградарсько-виноробного комплексу України потребує активізації маркетингової діяльності. На їх переконання особливості агромаркетингу у виноградарській та виноробній сфері сприятимуть активізації галузі в ринкових умовах.

Кареба М. І. та Хохлова Ю. Ю. [5] узагальнюють історичні факти і проблеми сучасного розвитку виноградарства на півдні України, зокрема у Миколаївській області. Автори піднімають проблеми та необхідність промислового відродження виноградарства та пропонують програму розвитку галузі на довгострокову перспективу з врахуванням державної підтримки.

Перелічені та багато інших дослідників сходяться на тому, що виноградарство країни потребує на збільшення уваги як зі сторони держави, так і зацікавлених інвесторів, щоб не тільки відновлювати втрачені позиції, а й досягти більш значних успіхів у розвитку галузі.

Формулювання цілей дослідження. Метою статті є дослідження стану виробництва винограду в Україні та обґрунтування закордонного досвіду щодо підвищення економічної ефективності виноградарства в умовах ринкового господарства.

Основні результати дослідження. Для лідерів світової виноградно-винної індустрії, таких як Франція, Італія, Іспанія, Україна є досить молодим виробником. Проте в історичному контексті на наших землях, зокрема на півдні України вино, робили не кілька десятків років, а багато століть. Цьому є історичні докази та факти. Сприятливі кліматичні умови

українських територій створені для вирощування виноградної продукції з давніх часів [8].

Дослідження стану виробництва винограду в Україні (рис. 1) свідчить, що його пік, починаючи з 2016 р., зафіксовано у 2018 р., коли показник сягав 4326,0

тис. ц, що на 28,80% та 22,67% більше, ніж відповідно у 2016 р. і 2017 р. Найменше винограду було зібрано у 2021 р., а саме 2353,4 тис. грн, а це на 29,93% менше, ніж у 2016 р., на 45,60% порівняно з 2018 р. та 12,57% порівняно з 2020 роком.

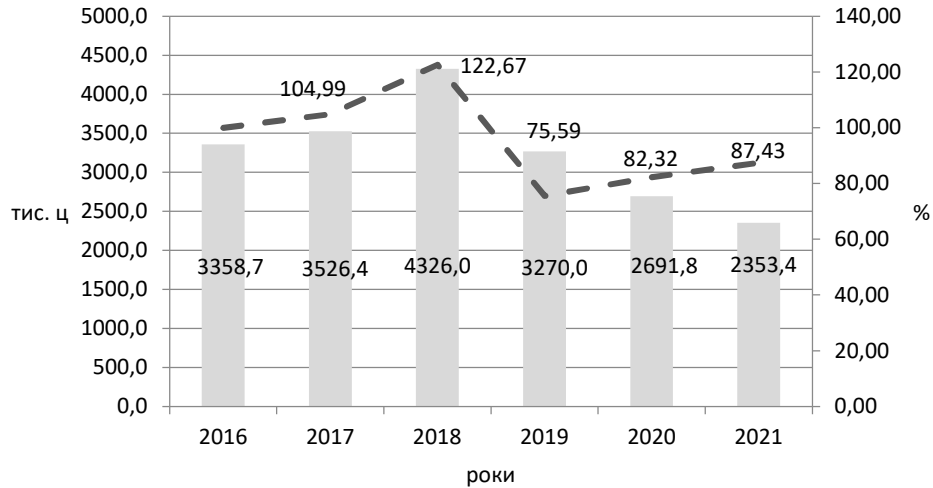

Рисунок 1 — Динаміка виробництва винограду в Україні, тис. ц

Джерело: наведено за даними [11] Представлені дані без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

Найбільша питома вага у виробництві винограду в Україні (рис. 2) припадає на сільськогосподарські підприємства Одеської області, а саме 60,33 відсотки. У Закарпатській області частка виробництва продукції

галузі складає 12,06%, Миколаївській – 7,53%, у Херсонській та Дніпропетровській областях – більше 3 відсотків.

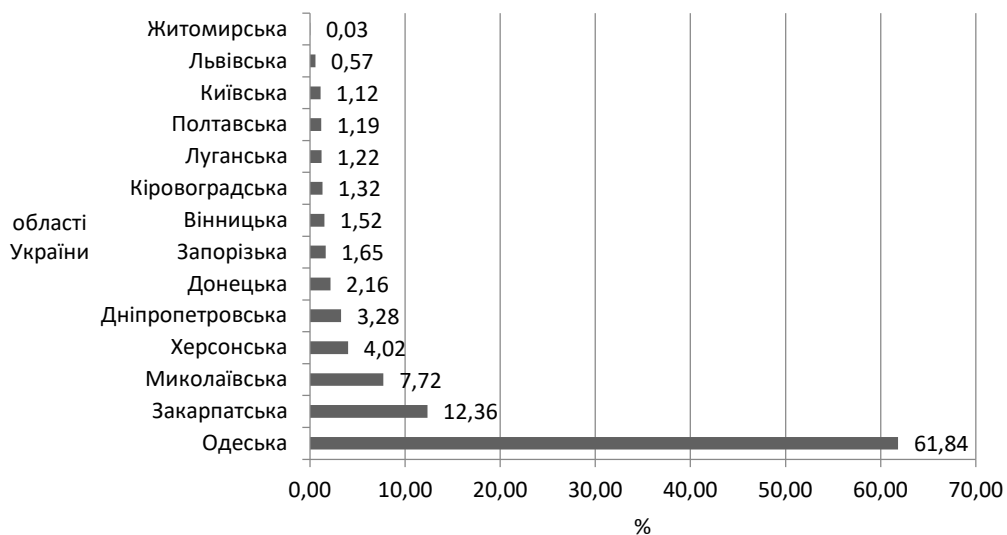

Рисунок 2 — Питома вага регіонів у виробництві винограду в Україні, 2021 р.

Джерело: наведено за даними [11]

У інших областях країни питома вага виробництва винограду ледь перевищує 1%, а у 2 областях взагалі менше одного відсотку. Обумовлено це, в першу чергу,

ґрунтово-кліматичними умовами та агротехнічними вимогами щодо вирощування культури.

Серед областей півдня України (рис. 3) лідером у виробництві винограду була Одеська область, крім 2020 р., коли виноградної продукції було вироблено тільки 65,7 тис. ц, що майже у 32 рази менше, ніж у 2019 р. та на 7,85% та 26,43% менше за валові збори 2020 р. у Миколаївській та Херсонській областях

відповідно. У Миколаївській області у 2020 р. порівняно з 2019 р. було отримано продукції менше на 41,60%, ніж у 2019 р., у Херсонській області – на 54,40 відсотки. У 2021 р. валові збори винограду зросли порівняно з 2020 р. у Миколаївській області у 2,5 рази, у Херсонській – на 3,25%, у Одеській області у 21,3 рази.

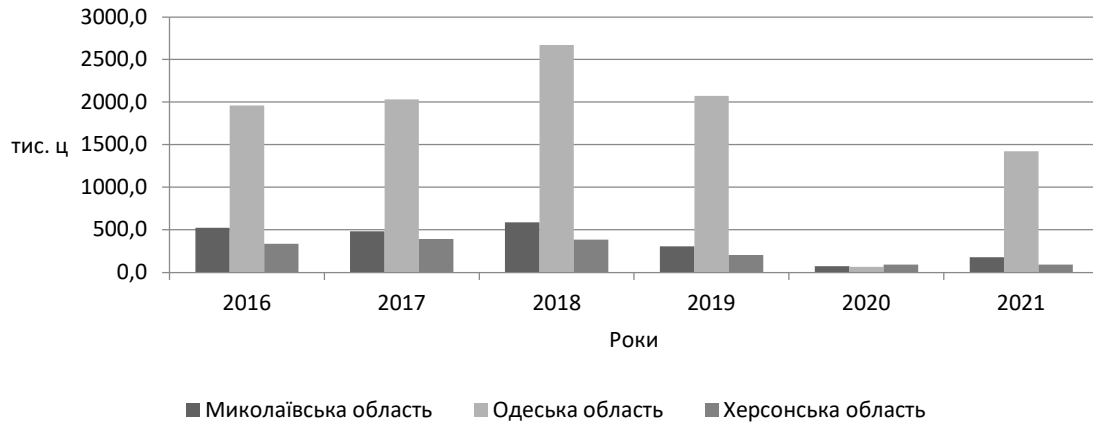

Рисунок 3 — Динаміка валових зборів винограду в південних регіонах України, 2021 р.

Джерело: наведено за даними [10]

Сьогодні також досить серйозно стоїть питання низької продуктивності вітчизняних виноградників (рис. 4).

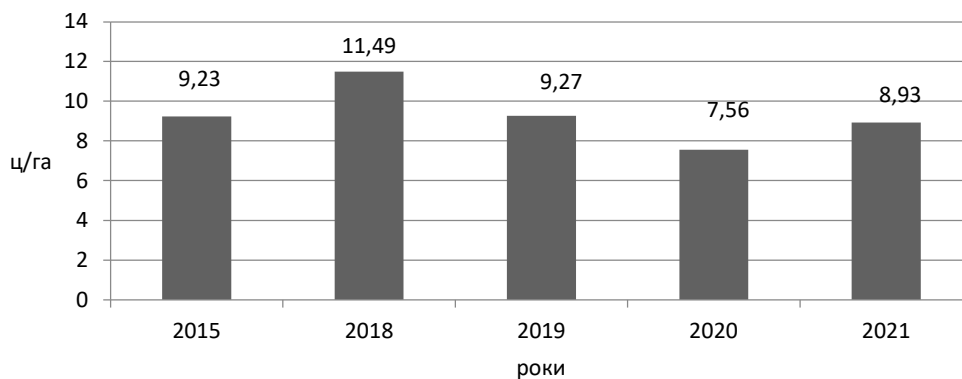

Рисунок 4 — Динаміка урожайності винограду в усіх категоріях господарств

Джерело: наведено за даними [11]

Середня продуктивність насаджень виноградників починаючи з 2015 р. не перевищувала і 10 т/га, а в найкращі роки – 11,5 т/га, з тим, що у світі є країни, де збирають вдвічі більше винограду з 1 га.

Причинами низької продуктивності є зменшення частки площі індустріальних насаджень винограду в підприємствах і недостатнє впровадження сучасних технологій у господарствах населення.

Станом на 01.01.2022 р. в Україні було 262 господарства, де вирощували виноград, їх площа складала 41,5 тис. гектарів. Це менше 1% від загальної кількості сільськогосподарських угідь. Близько 69%

площ насаджень виноградників були в дрібнотоварних господарствах населення, тоді як на підприємства припадало всього 31% [11].

Виробництво винограду в Україні зменшилось за рахунок окупації Криму, як важливої складової виноробної галузі України, втрати одного з найбільших зовнішніх ринків збуту (СНД), пандемічної кризи COVID-19 та війни з росією.

Продукція виноградарства має універсальне продовольче використання і стабільний попит. І це не тільки виноград столовий, сік та родзинки чи сировина для виробництва вина [6]. Для України світовий ринок

винограду представляє значний інтерес, для прикладу, країни ЄС лише на 75% покривають внутрішні потреби його споживання за рахунок власного виробництва. Завдяки наявності достатніх агробіологічних і ґрунтово-кліматичних ресурсів в Україні вирощують столові сорти винограду як безпосередньо для експорту, так і для повноцінного задоволення попиту населення й інших потреб вітчизняного продовольчого ринку. Експорт при цьому не перевищує 120 тон, з прибутком в 142 тис. дол. США [4].

Щодо імпорту винограду, то протягом 2021 року Україна збільшила його обсяги. За перші 9 місяців року в країну було завезено 34,5 тис. тон, що на 44% більше, ніж за той же період 2020 року та на 60% більше, ніж у 2019 р.

Туреччина наростила постачання одразу на 47% за вказаний період (січень-вересень 2021 року) у порівнянні з аналогічним періодом 2020 р. Питома вага Туреччини у постачанні винограду в Україну зросла до 78% [4]. Молдова стала другим найбільшим постачальником, але обсяги поставок із цієї країни впали на 11% за рік. Єгипет, третій за величиною експортер столового винограду до України, наростив експорт на 45% до 1,5 тис. тон за 9 місяців 2021 р. [4].

Свіжий та сушений плід останні роки в Україну завозять у кількості від 40 до 60 тис тонн щорічно на суму від 30 дол. США до 60 млн дол. США. Виробництво виноробної продукції у 2020 році склало 9,0 млн дол. США, при цьому експортовано вина на 21,2 млн дол. США при імпорті аналогічної продукції на суму 254,0 млн дол. США [8].

Безумовно, серед інших галузей агропромислового виробництва виноградно-виноробна є досить трудомісткою та довготривалою щодо кінцевого результату. Позитивним є той факт, що на кожен гектар припадає 1 робоче місце, тобто у галузі зайнято 41,5 тисячі місць постійними та 33,2 тисячі сезонними робітниками. 44 великі та малі підприємства, які займаються виробництвом вина лише у вигляді акцизного податку щорічно поповнюють Державний бюджет на 1,7-2,0 млрд грн. Крім цього, винороби відраховують у місцеві бюджети щорічно податок від реалізації виноробної продукції в обсягах від 0,53 до 0,7 млрд. грн [8].

Аналіз досліджень щодо оптимізації виробництва винограду в країнах світу [13; 14] доводить, що питання конкурентоспроможності галузі та рентабельності виробництва культури, в першу чергу, пов'язують з вибором тієї чи іншої технології. Спосіб збирання має значення для якості продукції. Наприклад, для споживання у свіжому вигляді фрукти преміум-класу потребують делікатного поводження, оскільки слід зберегти наліт (воскове покриття) винограду. Фрукти збирають вручну та поміщають у захисні контейнери для відправлення на ринок. Виноград для сокової та виноробної промисловості пропонується збирати тільки механічним шляхом. У Нью-Йорку створена система водіння GDC, яка, серед інших атрибутів, має

на меті й придатність для механічного збирання врожаю, який вже отримав розповсюдження в Європі, США та Австралії [13].

Витрати на виробництво винограду змінюються залежно від системи виробництва, щільності посадки, ґрунту, ручної праці, цін на ресурси, технології тощо. Запровадження технологічного режиму є надзвичайно важливим для того, щоб вироблені вина могли конкурувати як на внутрішньому ринку з імпортними винами, так і на зовнішньому ринку. Для багатьох вин машинний збір прийнятний, оскільки руйнування шкірки ягід і їх змішування з соком допомагає витягнути бажану суміш. Крім того, сучасне обладнання з подальшим удосконаленням наближається до здатності збирати врожай ягід з невеликим пошкодженням шкірки або без неї, що може призвести до подальших змін у розширенні практики збирання навіть столових сортів винограду [13].

Розвиток потенціалу галузі сучасні дослідники в закордонних країнах вбачають через освіту аграріїв-виноградників, що є ключовим фактором підвищення продуктивності. Продуктивність зростає поступово в міру досвідченості фермерів та працівників. Таким чином, існує потреба заохочувати участь молоді, забезпечуючи проведення тренінгів із вирощування винограду шляхом, наприклад, стажування, коли молоді виноградари отримують заробітну плату і досвід, крім того по завершенню навчання їм пропонують роботу на місцевих фермах [14].

Висновки. Сучасна вітчизняна виноградна галузь перебуває у складному становищі, коли спостерігається зменшення як продуктивності, так і валового виробництва продукції. Факторами впливу на галузь стали окупація Криму, втрата зовнішніх ринків збуту (СНД), пандемія COVID-19, війни з росією.

В той самий час у розвиток виноградно-виноробної галузі вносять і кліматичні зміни, що призведе до розширення географії виноградарства в Україні. Якщо раніше виноградники зосереджувалися в Одеській, Херсонській, Миколаївській, Запорізькій та Закарпатській областях, то зараз вони можуть масштабуватися на інші території.

Дослідження досвіду виноградарів зарубіжних країн свідчить про поширення технологічних операцій у циклі виробництва. Зокрема, використання збору урожаю механічним шляхом. Так, наприклад у США було створено систему водіння GDC, яка отримала поширення в країнах Америки, Європи та Австралії. Практики вважають, що спосіб збирання має значення для якості продукції.

Крім того, до ключових факторів підвищення продуктивності у виноградарстві пропонується розгортання освітнього процесу як серед керівників підприємств, так і фермерів; заохочення до праці молоді, проведення тренінгів із вирощування винограду, стажування.

Література:

1. Дмитрук М. І. Тенденції виробництва винограду основними товаровиробниками України. *Економіка та управління АПК*. 2018. № 2. С. 48-53.
2. Жуйков Г. Є., Імшеницька І. Г. Проблеми і особливості маркетингової діяльності у виноградарсько-виноробному виробництві України. *Бізнес-навігатор*. 2017. Вип. 2. С. 24-31.
3. Ілчук М. М., Дмитрук М. І. Розвиток виробництва винограду в Україні. *Економіка АПК*. 2019. № 1. С. 18-26.
4. Імпорт столового винограду в Україну зріс на 44%. *Landlord*. 2021. URL: <https://landlord.ua/news/import-stolovoho-vynohradu-v-ukrainu-zris-na-44/>
5. Кареба М. І., Хохлова Ю. Ю. Економічна ефективність та перспективи розвитку виноградарства в Очаківському районі Миколаївської області. *Молодий вчений*. 2017. № 12 (52). С. 28-32.
6. Кернасюк Ю. Розвиток і перспективи виноградарства. *Агробізнес сьогодні*. 2022. URL: <http://agro-business.com.ua/agro/ekonomichni-hektar/item/24360-rozvytok-i-perspektyvy-vynohradarstva.html>
7. Лацина С. А., Мамонтенко Н. С. Розробка організаційно-економічних напрямів підвищення конкурентоспроможності на прикладі виноградарсько-виноробного виробництва. *Економіка. Фінанси. Право*. 2016. № 6. С. 12-14.
8. Лещенко Р. Українське виноробство має отримати свіжий ковток для розвитку. *Економічна правда*. 2021. 12 листопада. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2021/11/12/679701>
9. Асоціація садівників, виноградарів та виноробів України. URL: <https://www.ukrsadvinprom.com/>
10. Головне управління статистики у Миколаївській області. URL: <http://www.mk.ukrstat.gov.ua/>
11. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
12. Ушкаренко В. О., Шевченко І. В., Минкін М. В. Стан та перспективи розвитку галузі промислового виноградарства в Україні. *Таврійський науковий вісник*. 2012. Вип. 78. С. 85-89.
13. Domingues1 F., Saavedra del Aguila J. The cost of grape mechanical harvesting is more economical than the manual harvest? *BIO Web of Conferences*, 2016. URL: https://www.bio-conferences.org/articles/bioconf/pdf/2016/02/bioconf-oiv2016_01023.pdf
14. Maponya M., Oluwatayo Isaac B. Economic Efficiency of Table Grape Production in Waterberg and Sekhukhune Districts, Limpopo Province, South Africa. *Problems of World Agriculture* volume 20 (XXXV), number 3, 2020: 36–52. URL: <https://prs.sggw.edu.pl/article/download/2687/2349>

References:

1. Dmytruk M. I. (2018) Trends in grape production by the main commodity producers of Ukraine. *Economy and management of agriculture*. No. 2. P. 48-53.
2. Zhuykov G. E., Imshenytska I. G. (2017) Problems and peculiarities of marketing activity in the viticulture and wine production of Ukraine. *Business navigator*. Issue 2. P. 24-31.
3. Ilchuk M. M., Dmytruk M. I. (2019) Development of grape production in Ukraine. *Economy of agro-industrial complex*. No. 1. P. 18-26.
4. Landlord. (2021) The import of table grapes to Ukraine increased by 44%. URL: <https://landlord.ua/news/import-stolovoho-vynohradu-v-ukrainu-zris-na-44/>
5. Kareba M. I., Khokhlova Y. Y. (2017) Economic efficiency and prospects for the development of viticulture in Ochakiv district of Mykolaiv region. *Young scientist*. No. 12 (52). P. 28-32.
6. Kernasyuk Y. (2022). Development and prospects of viticulture. *Agribusiness today*. URL: <http://agro-business.com.ua/agro/ekonomichni-hektar/item/24360-rozvytok-i-perspektyvy-vynohradarstva.html>
7. Latsina S. A., Mamontenko N. S. (2016) Development of organizational and economic directions for increasing competitiveness on the example of viticulture and wine production. *Economy. Finances. Right*. No. 6. P. 12-14.
8. Leshchenko R. (2021) Ukrainian winemaking should receive a fresh breath for development. *Economic truth*. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2021/11/12/679701>
9. Association of Gardeners, Grape Growers and Winemakers of Ukraine. URL: <https://www.ukrsadvinprom.com/>
10. Main Department of Statistics in the Mykolaiv region. URL: <http://www.mk.ukrstat.gov.ua/>
11. The State Statistics Service of Ukraine. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
12. Ushkarenko V. O., Shevchenko I.V., Minkin M.V. (2012) State and prospects of industrial viticulture development in Ukraine. *Taurian Scientific Herald*. 2012. Issue 78. P. 85-89.
13. Domingues1 F., Saavedra del Aguila J. (2016) The cost of grape mechanical harvesting is more economical than the manual harvest? *BIO Web of Conferences*. URL: https://www.bio-conferences.org/articles/bioconf/pdf/2016/02/bioconf-oiv2016_01023.pdf
14. Maponya M., Oluwatayo Isaac B. (2020) Economic Efficiency of Table Grape Production in Waterberg and Sekhukhune Districts, Limpopo Province, South Africa. *Problems of World Agriculture*. volume 20 (XXXV), number 3, 36–52. URL: <https://prs.sggw.edu.pl/article/download/2687/2349>

